Dansk Vestindisk Selskab

MAGASINET

JUNI
2021
56. ÅRGANG
NR. 3

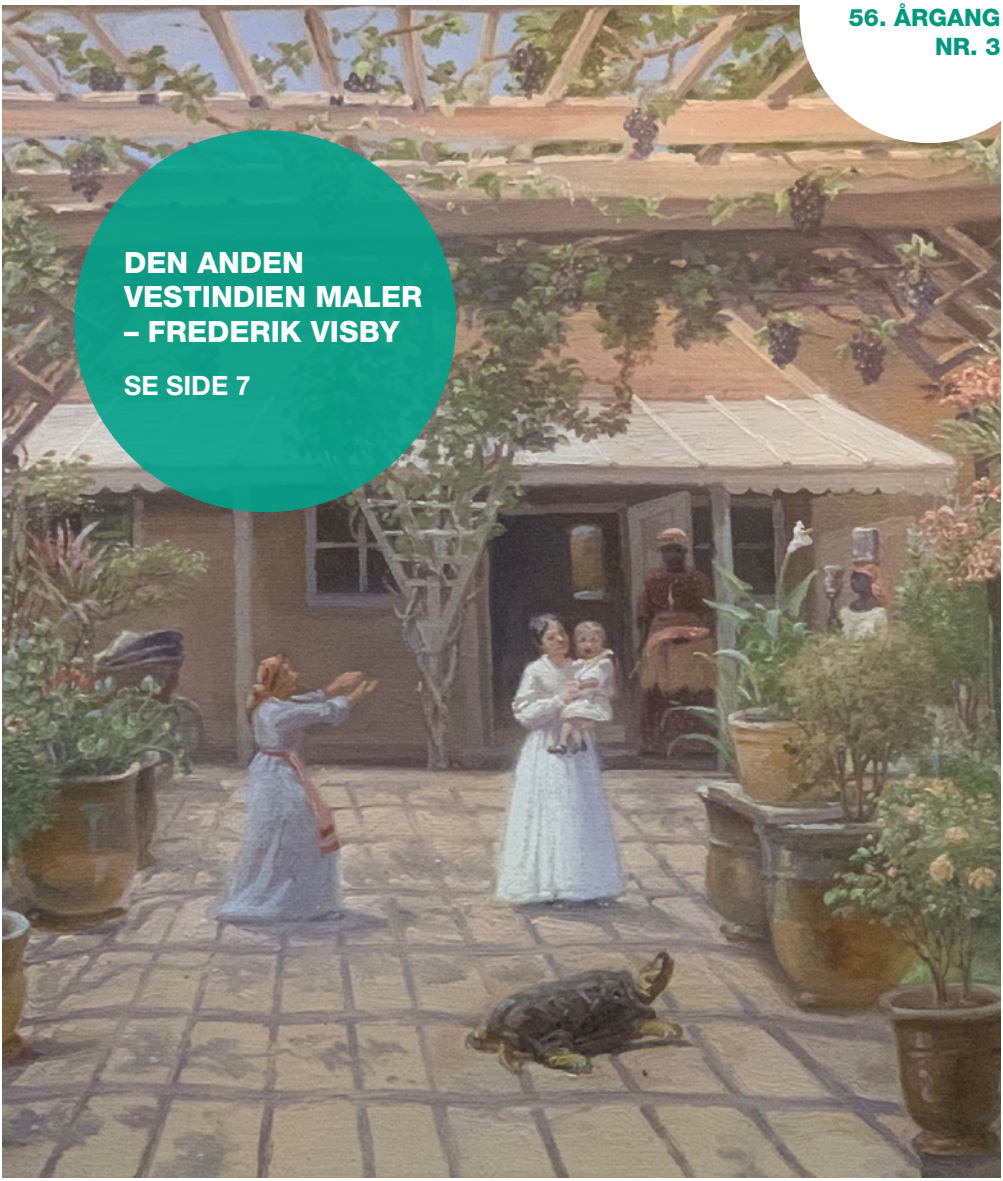

DEN ANDEN VESTINDIEN MALER – FREDERIK VISBY

SE SIDE 7

WWW.DWIS.DK

DANISH WEST INDIAN SOCIETY
PROTEKTOR: HENDES MAJESTÆT DRONNINGEN

Dansk Vestindisk Selskabs medlemsblad Magasinet

Juni 2021
56. årgang, nr. 3

ISSN 0905-4391

Redaktion: Michael Keldsen (ansvarshavende)
Design: BGRAPHIC
Tryk: OnPrint

DEADLINE for artikler og materiale til næste nummer af Magasinet er 1. september 2021

INDHOLD

Om fjernelse af et skilt! 3
Regine og Dansk Vestindien 5
Den anden Vestindien maler 7
Detronisering af Christian IX i Charlotte Amalie 10
Medlemsmøder 12
Opmåling af St. Croix – en langvarig opgave 14
"Hva gjorde han med friheten?
Kjøpte sin egen slave". 18
I skyggen – de første kvindelige fotografer 21
Til salg 22
Slaverne i København 23
Bestyrelse og kontaktinfo 30

Nu udkommer Magasinet i en digital engelsksproget udgave med uddrag af artikler fra den danske udgave. Kan ses på www.dwis.dk

Forsiden
"Maleri af Frederik Visby. Motiv: Familien Hjernøes have". Det er usikkert, om billedet er malet under Visbys første (1865) eller andet (1880-82) ophold i Dansk Vestindien. Et bud er, at billedet er fra 1865, dels den overensstemmelse der er mellem kvindemoden i samtiden og billedets kvinder, dels at familien Hjernøe muligvis ikke boede i det afbillede hus, da Visby var på sit andet ophold i Dansk Vestindien. Læs mere om Frederik Visby på side 7, og se maleriet "Øvre Del af Craykid – St. Croix" i artiklen.

REDAKTØREN SKRIVER...

OM FJERNELSE AF ET SKILT!

Dansk Vestindisk Selskab har et sæt vedtægter og i disse er der bl.a. en formålsparagraf. Et af formålene er at informere om og støtte interessen for USVI og dets historie i Danmark. Det gør Selskabet bl.a. med udgivelse af Magasinet, afholdelse af møder, deltagelse i udstillinger m.m.

Igennem årene har Selskabet også været facilitator i forbindelse med markeringer i bylandskabet over personer og begivenheder, der er relevante i sammenhæng med det formålsparagraffen beskriver.

Et af eksemplerne er opstillingen af statuen Freedom for et par år siden foran Eigtveds Pakhus på Christianshavn; et andet er det, som denne leder skal handle om, mindepladen foran generalguvernør Peter von Scholtens gravsted på Assistens Kirkegaard (se billedet med tekst).

Denne mindeplade har på det seneste – vel i kølvandet på Black Lives Matter m.m. – nedkaldt kritik over sig. Denne kritik er nu nået til Københavns Rådhus, hvor Enhedslisten på et møde i Teknik- og Miljøudvalget fornylig stillede forslag om, at mindepladen skal fjernes. Enhedslisten begrundede ønsket om dets fjernelse med, at "en ensidig betoning af det "ærefulde" og "humanitære" ved von Scholtens langvarige periode som guvernør i Vestindien (1827–1848) er en nedtoning af hans rolle som håndhæver af den koloniale undertrykkelse, der under hans årtier i embedet muliggjorde en opretholdelse af det danske slaveri i Vestindien."

Denne sag byder på en række problemstillinger, som er ganske vidtrækkende for hele vores historieforståelse og -formidling. Klart er det, at en mindeplade (som af forslagsstillerne omtales som et skilt) ikke kan blot tilnærmelsesvis fortælle historien i alle dens nuancer og afskygninger. Ønsker man derfor at historien om Peter von Scholten skal have relevant udbredelse, bl.a. som grundlag for vores debat om slaveri og kolonisation – er det andre medier, der skal bruges; om de så er tilknyttet gravstedet (f.eks. i form af QR-koder) eller er generelt tilgængelige via museers hjemmesider, litteratur, google m.m. Hvad man placerer in situ, uanset om det er tekst, billeder, buster, mursten eller hvad ved jeg, er det alene markeringen af, at her er et eller andet, der har haft en betydning – på godt og ondt – i historien (uanset om det er vores Danmarkshistorie eller blot en familie eller slægts historie). Og her gælder vel særligt på en kirkegård en vidtgående frihed til at udforme gravsten og tekster. Selv den værste forbryder har vel også ret til en tekst, hvis ønsket af de der gravsætter ham, der kan give beskueren det indtryk, at han var en god far/medborger/arbejder eller, hvad man nu kan skrive. Så må det være op til os selv at opsøge kilder, som kan bidrage til et nuanceret billede. Den tid er forbi, hvor selvmordere og forbrydere blev begravet i dølgsmål udenfor kirkegårdsmuren!

Mindepladen.

Problemet med Enhedslistens forslag er flerfold. For det første relativerer man ordene "ærefuldt" og "humanitær" forkert. Mindepladen siger ikke, at hans embedsperiode som general-

guvernør var ærefuld. Derimod siger den, at hans beslutning den 3. juli 1848 – lodret i modstrid med den danske regerings politik og ordre fra denne – var ærefuld, fordi han påtog sig et ansvar, der egentlig lå udenfor hans beføjelser, med risiko for sig selv. Jeg vil sikkert blive kritiseret, hvis jeg anfører, at det sådan set var den samme civil courage man kunne genfinde i bl.a. Modstandsbevægelsens aktiviteter under Besættelsen. Modstandsfolkene handlede under kritik og forfølgelse fra regeringen (jf. bl.a. statsminister Vilhelm Buhls såkaldte stikkertale fra 1942) og i en dødelig batalje med tyskerne og deres håndlangere. Men modstandsfolkenes indsats var ærefuld, selvom historieskrivningen naturligvis også har afdækket forhold, som med senere tids målestok absolut kunne kritiseres (f.eks. diskussionen om stikkerlikvideringer).

Peter von Scholtens humanitære indsats bestod ikke i at administrere et kolonialistisk regime; men i at han udenfor rammerne af den politik, som regeringen førte og i strid modstand fra bl.a. plantageejerne etablerede skoler for de slavegjorte, og forbedrede sundhedsvæsenet. Set med dagens øjne ikke noget, der fremstår tilnærmelsesvis som fremskridt eller særlig humant – for i dag har vi jo alle krav på en god skole og et fungerende sundhedsvæsen! Men von Scholten gjorde en positiv forskel, som en generalguvernør af anden karakter og virkelyst måske aldrig ville have drømt om at gøre.

For det andet vil fjernelse af mindepladen give os anledning til at overveje, om vi er i stand til at byde på en mere nuanceret historiefremstilling, når vi fjerner monumenterne. Der er af den nuværende regering truffet beslutning om at gøre Jeanette Ehlers og Vaughn La Belles statue af "Queen Mary" permanent med placering foran Vestindisk Pakhus i Københavns Havn. Opsætningen af denne er næppe udtryk for en kunstnerisk markering a la opsætning af installationsindretninger fremstillet af kunstnere som Robert Jacobsen, Ingvar Kronhammer m.fl. Det er i hovedsagen en politisk markering.

Jeg er egentlig ikke modstander af denne opsætning; men vil dog påpege, at Mary Roberts, som hun hed, havde et generalieblad som, såvel forud for som i forbindelse med Oktoberoprøret, normalt ikke ville føre til, at man rejser en statue af en sådan person. Og der er bestemt også røster imod opstillingen. Men hvis Peter von Scholtens tilstedeværelse i en skrækkelig periode af menneskets historie er uacceptabel, så må der vel gælde noget tilsvarende for Queen Mary. For selvom vi – som følge af George Floyds tragiske død sidste år – berettiget igen har taget skippertag med racismen, skal én form for uret og fordrejning ikke afløses af en anden form for i bund og grund det samme. Vi må være i stand til at diskutere såvel Peter von Scholtens som Mary Roberts` indsats uanset hvordan vi besmykker eller har besmykket byen!

For det tredje indikerer Enhedslistens anvendelse af ordet "skilte", og ikke "mindeplade" en forskel på, hvad vi egentlig har med at gøre. Er teksten på denne kobberplade blot en skiltning – på samme måde som bus- og vejskilte – eller er indretningen en bærer af mere end blot information; en integreret del af den historiske sammenhæng. Fjerner man afdødes navn på en gravsten, hvad har man så? Et gravsted eller blot en sten? Det kan føre meget vidt, og i allerhøjeste grad til risiko for historieforvanskning og manipulering.

Dansk Vestindisk Selskab har besluttet at gå i dialog med Københavns Kommune for at se, om der – nogenlunde indenfor de rammer, som er afstukket ovenfor – kan findes en fælles forståelse for hvordan vi omgås historiske monumenter, uanset om de er mindeplader eller informationsmateriale. Selskabet er ikke sat i verden for at beskytte eller renvaske Peter von Scholtens navn; men alene for at give mulighed for at få historien – i al sin mangfoldighed – bredt ud så meget som muligt.

Michael Keldsen
Redaktør

REGINE OG DANSK VESTINDIEN

Advokat Axel Kierkegaard supplerer i nærværende artikel historien i Magasinet nr. 2, 2021 om "Søren og Regine", Regine Olsens liv som guvernørfrue på St. Croix fra 1855 til 1860.

Få danske kvinder fra det 19. århundrede har man i eftertiden beskæftiget sig så meget med som Regine Olsen, – det er vel kun Louise Rasmussen (grevinde Danner) og Johanne Louise Heiberg, som kan gøre hende rangen stridig. Så lidt nærmere om hendes vestindiske ophold, der varede indtil 1860, synes ikke unaturligt. Oplysninger herom har vi næsten udelukkende fra de breve, som hun under opholdet skrev til en søster i København, en korrespondance, som Kierkegaard-forskeren Joakim Garff fik kendskab til i 1996, og som han redegjorde for i bogen "Regines gåde", Gad 2013. (Anmeldt af Aske Stick i DVS-bladet nr. 4, september 2014).

Regine var født i 1822, blev gift i 1847 med juristen Frits Schlegel, og var således 33 år, da hun kom til øerne. Under næsten hele guvernørtiden opholdt hun sig på St. Croix. Palæet i Christianssted var nyindrettet af Peter von Scholten, før han forlod Vestindien i 1848 og var stadig den officielle guvernørbolig. De talrige repræsentative opgaver med modtagelser og middage for lokale dignitarer og tilrejsende gæster var henlagt til palæet, men ægteparret foretrak at bo i landlige omgivelser og bosatte sig privat i 1856 på Cane Garden (afbildet i nr. 2 på side 19).

Regine var ikke begejstret for det officielle selskabsliv, hvis årlige toppunkt var Frederik VII' fødselsdag, hvor guvernørparret var værter ved et bal. Til Regines opgaver hørte også at aflægge og modtage kvindelige visitter. De besøgende – mange af dem var englændere eller hollændere – fandt hun gennemgående uvidende og sladdervorne. Om de mange middagsselskaber skriver hun, at det var "henved 130 invitationsfæhige Mennesker", som man måtte skifte imellem. Det påhvilede hende at sammensætte menuen ved disse middage, og det var tit vanskeligt af få de nødvendige råvarer. Gæsterne gik imidlertid ikke tommavede fra bordet. I et brev beskriver hun menuen for en af middagene: "Ægte Skildpaddesuppe, derefter Lammekjød med Capers, Fisk med Tomatsauce, Poularder spækkede med Trøfler og ditto Sauce, Høns i Riis, Skinke med Grønærter, Kaal etc, saa komme Asparges mellem det Kogte og Stegte, Oxesteg, Beufsteg af Skilpaddekjød, Harer med Stikkelsbærgrød etc., Plumbudding, 2 Vingeleer med Cremesauce, en Vinertærte, en Pundkage, alle mulige smaa Kager, Confect og Frugt og dertil 9 Slags Vin."

Dagliglivet på Cane Garden var for det meste meget ensformigt. Hun kedede sig, og hun fik læst en masse. Ægtefællen tog hver dag ind til Christianssted, og når der var repræsentative pligter, kørte hun med ham. Hun foretrak imidlertid at blive på Cane Garden og skriver i et brev, at "Vi føle der langt mindre vor Eensomhed end midt i Byen omgivet af Folk, som alene gjøre Fordring på at vi skulde spendere vore Taffelpenge paa dem."

Klimaet skabte regelmæssigt helbredsproblemer. I efteråret 1855 beretter hun om en stor byld, som havde generet hende i flere dage og nu var "blevet saa stor og haard at jeg

Forfatteren til artiklen advokat Axel Kierkegaard på besøg på Cane Garden med sin hustru Kirsten Kierkegaard og Nina York.

maatte have Grød paa, og det er intet godt Sted at faa anbragt Grød." Da ægteparret i 1856 var flyttet til Cane Garden, var fluerne et problem. De "ere i den Grad næsvise herude, som man intet Begreb gjør sig om hjemme, paa mig Stakkel vide de altid at finde Saarene efter Bylderne at sætte dem i, i dag har jeg taget Plasteret af en Byld paa Armen, og nu bevæger jeg Haanden til at skrive og ikke bestandig kan jage dem væk, leire de dem deri, som om jeg allerede var et Aadsel;" I samme år omtaler hun i et brev, at "saa vil jeg nævne Dig et Par Bylder, smaae og store og piinlige, og Diarrhoe etc." En frygtet sygdom var også den gule feber, som kunne være dødbringende, og som især var udbredt på St. Thomas, men som dog ikke ramte ægtefællerne. Koleraen huserede i de samme år navnlig på de 2 nordlige øer, og mange beboere døde.

Regine blev selv ramt af kopper og skriver herom i et brev i 1856, at hun – som var temmelig forfængelig med sit udseende – var blevet "koparret", men at nu var "næsten alle Arrene væk."

Helbredet var imidlertid ikke alene et problem for Regine. Også ægtemanden døjede med det, og nogen tid før den 5-årige guvernørtid var udløbet, måtte han derfor indgive sin afskedsansøgning. Den blev bevilget i maj 1860, og i september samme år var ægteparret, som var barnløst, tilbage i København.

Regine overlevede Frits Schlegel i mange år og boede i København og senere på Frederiksberg, hvor hun døde i 1904, – men det er en anden historie.

Axel Kierkegaard

DEN ANDEN VESTINDIEN MALER

Når man taler om Vestindienmaleren tænker de fleste på Hugo Larsen, der fra 1904-07 opholdt sig på de tre øer og bidrog med et omfattende antal malerier, som i dag findes rundt om i danske hjem og kunstmuseer.

Men der er en anden dansk kunstmaler, som et kvart århundrede tidligere leverede en række malerier fra øerne, som også er med til at tegne et billede af livet i den danske tropekoloni.

Han hed FREDERIK VISBY (1839-1926). Om dette vidtfavnende menneske handler denne lille artikel.

Af Michael Keldsen

For nogle år siden fik Dansk-Vestindisk Selskab foræret et lille maleri med motiv fra St. Croix (gengivet her). Selve maleriet bærer ikke malerens signatur, men på bagsiden er anført "Visby, St. Croix – Dansk Vestindien 1880-90". Motivet er afslappet, caribisk stemning på en grusvej med udsigt til havet og til en sukkerplantage, formentlig, med skorsten og røg i denne. En Cruzian kvinde spadserer henad grusvejen med læs på hovedet og i baggrunden en trækkærre. Men mest bemærkelsesværdig er de to gigantiske palmer, der flankerer vejen – her har kunstneren virkelig øje for de eksotiske forhold, han for en tid arbejder under gennem sit ophold på St. Croix og St. Thomas fra 1880-1882. I bogen "St. Thomas – Tropeminder fra De vestindiske Øer" skriver Frederik Visbys datter, Thora Visby-Petersen, at motivet er "Øvre Del af Craykid St. Croix".

Men det var ikke første gang Frederik Visby havde begivet sig til Dansk Vestindien. Visby blev født og døbt Hans Frederik Meyer Visby i det blide og naturskønne Tikøb i Nordsjælland 1839 og i 1844 flyttet med forældrene til Østjylland, hvor faderen blev præst i Vester Velling-Skern sogne (syd for Randers) – en egn endnu mere hede end opdyrket landbrugsland. Allerede i 1851 flyttede Frederik Visby alene til Århus, efter han var blevet optaget på Katedralskolen, hvorfra han i 1858 tog afgangseksamen. Derefter videre til København, hvor han

Frederik Visby – Øvre Del af Craykid – St. Croix; 1880-82. Tilhører Dansk Vestindisk Selskab

snusede til forskellige studier, før han i 1860 blev optaget på Kunstakademiet; afbrudt af værnepligt og reserveofficersskole, som imidlertid afsluttedes brat i 1862 som følge af en ulykke, der førte til at han kom til at døje med tunghørhed resten af sit liv. Men Akademiet blev han færdig med – men desværre betød det så også et afbræk i hans kunstneriske karriere. Under pres – nok ikke mindst fra hans forældre – blev han malerhåndværker – plankeværksmaler, som det hed sig. Og det blev så levebrødet et års tid, indtil han tog til Dansk Vestindien i 1865 – tjente sig frem ved forefaldende arbejde – videre til Guatemala, Mexico og endelig til San Francisco, før han i 1870, altså 5 år senere, på ny var i Danmark, hvor han nu slog sig ned som malermester i Århus, blev gift med en holstensk kvinde, Laura Loria i 1871, og fremefter ernærede sig som malermester, men også med kunstneriske ambitioner indenfor dekoration af kirker, istandsættelse af altertavler og dekorativ udsmykning af offentlige og private lokaler. Tillige kastede han sig over fotografering.

Og så tager hans liv en ny drejning.
Han begynder i 1877 at læse til tandlæge i København, og bliver færdiguddannet som sådan i 1878(!), og nedsætter sig med praksis med det samme. Men en ny drejning indfinder sig. I 1880 tager han på ny til Dansk Vestindien – familien, dvs. Laura og de fire piger, som de havde fået, følger efter i 1881. I denne periode begår Fr. Visby et større antal malerier. Men, snart af sted igen; og i 1882 flytter familien til New York, som bliver bopælen de næste 2 år, indtil de returnerer til Danmark i 1884 – først med bopæl i København, men efter Lauras alt for tidlige død i 1886, i Århus. Og nu bliver Fr. Visby i den by, som nok i dag mener, at Visby faktisk er Århusmaleren.

I hvert fald etablerede Visby en stor tandlægepraksis, først i Vestergade, senere i Søndergade i Århus (med filial i Hobro), mens resten af hans aktive gemyt blev investeret i malerkunsten; og ikke mindst med et omfattende værk af Århusmalerier og -akvareller.

Efter Lauras død i 1886 giftede han sig igen – med nordsjællænderen Anna Cathinka, hvilket ægteskab varede til hendes død i 1909. Resten af sit liv – indtil han døde i 1926 som 85-årig – forløb i aktivitet og med en del malerkunst; bl.a. motiver fra Skagen.

HANS KUNSTNERISKE VÆRK

Frederik Visbys kunstneriske indsats kan inddeles i 2 grupper; hans billeder fra Dansk Vestindien og Århusakvarellerne. Vil man studere hans Århusbilleder nærmere skal man besøge Den gamle By (Marcus Bechs Gaard), som i 1909 formedelst 2.000 kroner af Visby købte ca. 100 akvareller med motiver fra et Århus, som Visby havde genoplevet i erindringen. Og en række år senere fik man foræret 18 malerier efter et barnebarn af Frederik Visby. Der er udgivet en bog i 2005 af Birgitte Kjær ”Frederik Visbys Århus – Billeder fra en stiftsby i 1850`erne”, hvori er gengivet en del af akvarellerne.

Hvor Den gamle By – måske – var mæcenen, når det gjaldt Visbys Århusakvareller, er det Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg i Helsingør (i dag M/S Museet for Søfart), der har været den store samler af Visbymalerier med motiver fra Dansk Vestindien, hovedparten dog skænket af et af Frederik Visbys

Camille Pissaro – Portræt af en dreng. Malet på St. Thomas 1852-55.

børnebørn. Museet ejer 39 af Visbys malerier. I dag er antallet, som kan ses på museets webside, 16. Resten ligger i magasin og afventer en dag at kunne blive fotograferet og lagt på museets hjemmeside. Øvrige billeder er i privateje. Og eet af dem kom – som en sjælden begivenhed for Visby billeder – for-nylig på auktion; et motiv fra haven hos den fremtrædende St. Thomas familie, Hjernøe (gengivet her). Dets proveniens kendes ikke.

Endvidere er et par af hans malerier fra Dansk Vestindien gengivet i værket Vore Gamle Tropekolonier fra 1951, og i alt 8 stk. i Fremads udgave fra 1967af samme værk.

Skal Dansk Vestindien skues gennem kunstneriske briller, hører Frederik Visby med i billedet, selvom han måske ikke var en lige så stor kunstner som andre Vestindienmalere, f.eks. Hugo Larsen, Riis Carstensen, Fritz Melbye og ikke mindst impressionisten Camille Pissaro. Sidstnævnte, der var født på St. Thomas, malede kun ganske få billeder, mens han endnu boede på øerne. Den store karriere lå forude i Paris. Men eet af hans Vestindien billeder, som for nogle år siden blev solgt på Bruun Rasmussens auktioner, hedder ”Portræt af en dreng”, og er malet 1852-55 (gengivet her). Det forærede Pissaro til prokurator Hermann Meier Hjernøe. Den Hjernøe og hans familie, som Frederik Visby blev venner med under sine ophold på øerne, og hvis have har lagt motiv til det nyligt solgte Visby maleri (forsidebilledet). En slags ring er måske sluttet her.

Kilder: Peder Jensen i Århus Stifts Årbøger, 56. bind, 1963, ”Et bevæget livs roman”.
Thora Visby-Petersen, ”St. Thomas – Tropeminder fra De vestindiske Øer”, 1917.

DETRONISERING AF CHRISTIAN IX I CHARLOTTE AMALIE

Busten af Christian IX i Emancipation Park I Charlotte Amalie er blevet fjernet og placeret i et lokale på Fort Christian. Henrik Døssing gør sig i denne artikel nogle tanker herom.

Af Henrik Døssing

Torsdag den 1. april 2021 var der en artikel i dagbladet Politiken med overskriften: "Christian IX forvist fra park på Sankt Thomas". Artiklen var ikke til at overse – den var nemlig forsynet med et foto af den velkendte buste med et reb om halsen. Det første indtryk var næsten, at der var tale om en hængning.

Helt så dramatisk var det nu ikke. Det var ikke noget, der foregik i nattens mulm og mørke. Tværtimod var der musik fra et hornorkester, deltagelse af beboere, senatorer og embedsmænd og taler af tidligere senator Myron D. Jackson, som har været en af initiativtagerne til flytning af busten fra Emancipation Park til Fort Christian. Jackson sagde bl.a., at orkestret honorerer de krav til højtideligholdelse, som må følge fjernelsen af en monark, der er direkte forbundet med den nuværende monark i Danmark, dronning Margrethe.

Med flytningen af busten er der sat – om ikke et punktum så et semikolon – for debatten om bustens placering i Charlotte Amalie. Busten har stået i Emancipation Park siden 1909 – nu er den en del af museet på fortet. Man kan da glæde sig over, at Christian IX ikke blev smidt i havnen, som hans forgænger Frederik V blev i København.

I dagbladet The Virgin Islands Daily News fra den 31. marts 2021 er der en interessant artikel, som beskriver de følelser, der er baggrund for detroniseringen.

Det primære formål med at fjerne Christian IX er iflg. artiklen at gøre plads til statuen "Freedom", som forestiller en slavegjort mand, der blæser i en konkylie. Det er den statue, som vi kender fra alle tre øer, og som for nogle få år siden blev placeret ved udenrigsministeriet i København.

I mere end 20 år har der været diskussioner og debat om busten af Christian IX's fremtrædende placering og symbolske betydning for befolkningen på øerne. Med flytning af busten synes befolkningen, at man tager sin historie i egen hånd. Man har opfattet busten som et monument over kolonialisme og hvidt herredømme. Busten har også været opfattet som symbol på en periode med undertrykkelse, slaveri og kolonialisme. En taler sagde: "Nu er det tid til at fortælle vores historie og ære og respektere vores forfædre".

Hvilke følelser kan flytning af busten så give os som danskere og medlemmer af Dansk Vestindisk Selskab?

Man kan vel først og fremmest sige, at bustens tidligere placering var et charmerende indslag i et besøg i Charlotte Amalie. Hvor mange af os er ikke blevet fotograferet lige netop der.

Når man læser begrundelserne for at flytte busten, kan man være enig eller uenig. Man kan som dansker undre sig over, at befolkningen på øerne opfatter Christian IX som et symbol på undertrykkelse, slaveri og kolonialisme. For slaveriet var jo ophævet,

da Christian IX blev konge. Men sådan kan vi nok ikke tænke. Det er sandsynligvis snarere et behov for at gøre noget, der markerer et skifte og et opgør med fortiden. Det er sket før i historien, fx da statuer af Stalin blev fjernet i det daværende Sovjetunionen, og da statuer af generaler for få år siden blev fjernet i Sydstaterne i USA. Emnet har som bekendt også været til diskussion i Grønland, hvor resultatet af en folkeafstemning blev, at statuen af Hans Egede fik lov til at blive stående i Nuuk.

Det er oplagt, at det er befolkningens følelser, der er det afgørende. Det kan ikke være til diskussion. Det er også som dansker nemt at være enig i, at det er mere relevant at placere statuen "Freedom" i parken. Egentlig er det underligt, at Christian IX overhovedet har fået en buste i Charlotte Amalie i 1909, 3 år efter han døde, når man tager i betragtning, at der på det tidspunkt havde været flere bestræbelser på at sælge øerne.

Hvorfor er det egentlig, at vi danskere stadig er tiltrukne af øerne, og at vi er medlemmer af Dansk Vestindisk Selskab? For den danske periode på øerne er jo ikke noget at prale af. Her hjælper det ikke at prøve at sige, at der var mange andre lande, der brugte slaver. For nogle medlemmer af selskabet er der tale om et slægtskab med forfædre fra øerne, for andre er det historisk og/eller arkitektonisk interesse og for andre igen er der opstået tætte venskaber med beboere på øerne, som trods alt værner om den danske fortid. Det vil detroniseringen af Christian IX næppe ændre på.

Kan vi egentlig forvente noget af den brede befolkning på øerne i form af veneration for Danmark? Nej vel? Men det skal ikke forhindre os i at blive ved med at holde af vores øer, besøge dem og respektere befolkningens opfattelse af os.

Hvad vil fremtiden mon bringe? Vil de danske navne på gadeskiltene også forsvinde en dag? Vil danskerne så miste interessen for øerne? Det må fremtiden vise, men vi må se i øjnene, at vi ikke får indflydelse på det.

MEDLEMSMØDE
MØDESTED: VED RYTTERSTATUEN AF FREDERIK 7. PÅ CHRISTIANSBORG SLOTSPLADS
VARIGHED CA. 1½ TIME.

LØRDAG
DEN 7. AUGUST 2021
KL. 11.00

KOLONIERNE OG MAGTENS CENTRUM – BYVANDRING PÅ SLOTSHOLMEN

ved Per Nielsen historiker og selskabets tidligere formand

Havde kongen nogensinde mødt en sort kvinde eller mand, har en dansk-vestinder været i folketingssalen, og hvor og hvordan blev beslutninger om kolonierne truffet?

På en rundtur på Slotsholmen skal vi høre om initiativerne til at skabe et kolonirige, om nogle af de vigtige beslutninger igennem årene, og om hvilken status indbyggerne i de fjerne områder havde inden for den danske stat.

Det kommer til at handle om penge, varer, skibe, militær og politiske beslutninger, men også om enkeltpersoner fra kolonierne, der igennem årene har aflagt Slotsholmen et besøg – for eksempel den pæne unge mand på fotografiet, der i 1914 fik sin skæbne på plads under et kort, men vigtigt besøg her, og som blandt andet derfor 64 år senere døde som folkepensionist på Vesterbro.

Det drejer sig også om folk fra Grønland og Afrika, mennesker, der igennem tiden er dukket op på den lille ø, og når vi går rundt her, må vi selvfølgelig overveje, hvad en koloni overhovedet er og var – var Grønland en koloni, og var nogle få forter i Afrika en koloni?

Tilmelding senest tirsdag, den 2.8.2021 via hjemmesiden eller på tlf. 60 41 06 22 til Gerda Brown

Pris kr. 50.-

MEDLEMSMØDE
TAASTRUP MEDBORGERHUS, STORE SAL
TAASTRUP HOVEDGADE 71, 2630 TAASTRUP

ONSDAG
DEN 1. SEPTEMBER 2021
KL. 19.00

IMELLEM VERDENER – OM DE FRIE AFROCARIBIERE OG DEN LITTERÆRE "MULATFIGUR" I 1800-TALLET

ved Sine Jensen Smed (f. 1989), ph.d. i litteraturhistorie fra Aarhus Universitet (2019).

Sine Jensen Smed

Sine Jensen Smed har været del af det VELUX-finansierede forskningsprojekt "Reading Slavery", der har undersøgt de litterære aftryk af den transatlantiske slavehandel. Sine har beskæftiget sig med Danmark og specifikt undersøgt, hvordan de caribiske plantagekolonier blev fremstillet i litteraturen og tidsskriftspressen i Danmark i første halvdel af 1800-tallet.

I foredraget vil Sine fokusere på en befolkningsgruppe, som man ikke hører så meget om, når man diskuterer dansk kolonihistorie, nemlig de frie afrocaribiere, de såkaldte 'Frifarvede', som de blev betegnet tilbage i tiden. Der vil blive fortalt nærmere om denne befolkningsgruppe i Dansk Vestindien, og hvordan den får et særligt litterært udtryk i 1830'ernes Danmark i en række romaner og teaterstykker: "Mulatfiguren" er en litterært konstrueret figur, hvorigennem grænser imellem en "hvid" og en "sort" verden, imellem fri og slavegjort og imellem koloni og kolonistat forhandles og diskuteres. Her vil inddrages eksempler fra Henrik Hertz De Frifarvede (1836) og H.C. Andersens Mulatten (1840).

Pris for medlemmer kr. 75.-

Pris for ikke medlemmer kr. 100.-

Der vil blive serveret 2 stk. smørrebrød og kaffe/the.

Tilmelding senest tirsdag, den 25.8.2021 via hjemmesiden eller på tlf. 60 41 06 22 til Gerda Brown

OPMÅLING AF ST. CROIX – EN LANGVARIG OPGAVE

De to landinspektørstuderende Camilla Knudsen og Terese Thode har på deres studium i en projektrapport beskæftiget sig med opmålingen af St. Croix. Under overskriften "OPMÅLING MED FORHINDRINGER" har tidsskriftet Landinspektøren i april 2021 bragt flere artikler baseret på projektrapporten, der bl.a. beskriver hvor besværlig og tidskrævende opmålingsopgaven var på en ø, der ikke er større end Møn – 218 km². Artiklerne er lettere redigeret af Magasinets redaktion.

Koloniseringen af St. Croix i 1733 var samtidig startskuddet til den danske opmåling og kortlægning af øen. Kongen og Vestindisk-Guineisk Kompagni havde brug for, at der blev skabt en infrastruktur til plantagedriften, herunder helt grundlæggende at danne plantageejendomme. Men hvordan griber man lige opmåling an af en ø, der ligger så langt væk fra Danmark?

Det har Camilla Knudsen og Terese Thode også undersøgt og beskrevet i deres projektrapport. Og det er ikke for meget sagt, at historien om opmålingen af øen rummer flere interessante pointer – samt en overraskende tese. Lad os først se på de faktiske opmålingsforhold på den caribiske ø.

"Langt størstedelen af St. Croix var uberørt, da Danmark overtog øen, og man skulle derfor begynde opmålingen helt fra bunden. Der var ikke ligesom i Danmark byer, veje, markgrænser eller andet i landskabet at måle ud fra, men bare tæt vegetation," fortæller Camilla Knudsen.

Selvom øen med sine 218 km² blot er på størrelse med Møn, skulle opmålingen af den vise sig at blive særdeles tidskrævende. Hele 20 år tog det, inden opmålingen af St. Croix var færdig. Til sammenligning havde det i 1680'erne blot taget tre år at opmåle hele Danmark til brug for Christian d. Vs matrikel. Så selvom øen var dækket af tæt vegetation, hvordan kunne opmålingen af den lille caribiske ø så tage så lang tid?

"Der var mangel på alt," konstaterer Terese Thode og forklarer, at det både drejede sig om mangel på mandskab, på viden og på udstyr. Læg dertil et fremmedartet klima, den tætte og uberørte vegetation, et forholdsvis kuperet terræn sammenlignet med danske forhold samt besværlig kommunikation mellem København og St. Croix – så har man opskriften på den langvarige opmåling.

"De danske landmålere havde problemer med at klare det tropiske klima, mange blev syge og en del døde. Og så var det endda slaver, der tog sig af det hårde arbejde med at hugge vej gennem den tætte vegetation og trække opmålingskæderne," fortæller Terese Thode. Derfor blev øens nyudnævnte guvernør, Frederik Moth, der lokalt havde ansvaret for opmålingen, nødt til at hyre lokale folk, der ikke havde tilstrækkelig viden om kortlægning, fx soldater.

At opmålingsudstyret ofte gik i stykker i det barske klima, gjorde ikke opgaven nemmere. Flere gange blev det værdifulde udstyr endda stjålet lige efter ankomsten til St. Croix, og da den hurtigste, direkte sejlrute mellem Danmark og St. Croix tog over 100 dage, kunne udstyret ikke bare lige erstattes, hvilket selvsagt også var med til at forsinke opmålingen af øen.

Kort over St. Croix med navne på de kvarterer, øen blev opdelt i, og med numre på de enkelte plantager. Plantagenumrene genfindes i matriklen, og fungerer dermed som krydsreference mellem kort og register. Tegnet af I.M Beck og O H De Lode i 1766. Kilde: Library of Congress.

DIREKTØRER UDEN LOKALKENDSKAB

Oveni alle de praktiske udfordringer var kortlægningen af øen også præget af en uhensigtsmæssig planlægning.

"Direktørerne i Vestindisk-Guineisk Kompagni hjemme i København havde en klar opfattelse af, hvordan opmålingen af St. Croix skulle foregå, men deres viden om forholdene på St. Croix var meget begrænset. De sendte instrukser om opmålingsmetoder til guvernør Frederik Moth, der måtte konstatere, at instrukserne ofte dårligt kunne lade sig gøre i virkeligheden," siger Terese Thode.

Beskederne fra Danmark skete i form af såkaldte generalbreve, som indeholdt meddelelser, oplysninger, forespørgsler og lignende, men altså også udførlige instrukser, vejledninger, henstillinger eller ordrer om, hvordan opmålingen af øen skulle udføres.

"Man havde i Danmark udtænkt en kortlægning ud fra en øst-vestgående centerlinje samt nogle hjælpelinjer, og derudfra skulle jorden udstykkes i regulære jordstykker. Sådan endte det også med at blive, men det var en fremgangsmåde, der ikke tog hensyn til de lokale terrænforhold. Man kan læse ud fra brevvekslingen mellem Danmark og St. Croix, at man i København ofte var uforstående overfor, at opmålingen gik så langsomt - man havde åbenlyst svært ved at sætte sig ind i forholdene på øen, og helt generelt var folks viden dengang om andre dele af verden også ret begrænset i forhold til i dag," siger Camilla Knudsen.

Ved siden af alle de andre udfordringer som kortlægningen sloges med, så hjalp disse uenigheder – som blev udvekslet via breve, der hver især var mere end tre måneder undervejs – heller ikke ligefrem pa hastigheden af kortlægningen.

FIRKANT PÅ FIRKANT

Ligesom de afrikanske slaver var afgørende for arbejdet på plantagerne, spillede de som nævnt også en vigtig rolle i kortlægningen af St. Croix, da de stod for det slidsomme arbejde med at bane vej gennem vegetationen på de strækninger, hvor nye linjer skulle opmåles.

”De danske landmålere har mest dirigeret opmålingen oppe fra deres heste, mens guvernør Frederik Moth sandsynligvis har udført den overordnede styring af opmålingen fra sit fort i Christiansted,” vurderer Terese Thode.

Den øst-vest gående centerlinje mellem hovedbyerne Christiansted og Frederiksted var opmålingens hovedlinje og udgjorde sammen med vinkelrette hjælpelinjer skelettet i kortlægningen. Opmålingen kan i øvrigt i dag tydeligt spores i landskabet, fx er øens hovedvej anlagt i centerlinjen, og hedder ganske oplagt Centerline Road.

Ud fra opmålingens center- og hjælpelinjer blev øens byer og ejendomme dannet. Jorden blev opdelt i store, regulære firkanter, og derefter blev de enkelte ejendomme udstykket og solgt fra i mindre firkanter. Ibrugtagningen af øen er således sket ud fra en streng geometrisk tilgang.

DANSKERE VAR FIRSTMOVERE

Ved gennemgangen af den danske opmåling og udstykning af St. Croix, bliver det tydeligt for Camilla Knudsen og Terese Thode, at metoden ligner den, vi kender fra indlemningen af nyt land i USA.

”I USA har man også opmålt ved først at etablere en centerlinje og derudfra opdelt arealet i firkanter. Men danske landmålere gjorde det altså 50 år tidligere end de amerikanske, og vores tese er derfor, at danskerne var de første til at anvende den opmålingsmetode,” siger Terese Thode, der er begejstret over, at de fik den pointe med i deres projektarbejde. Hun tilføjer, at når man har brugt samme fremgangsmåde andre steder i verden, er det et tegn på, at det har fungeret godt på St. Croix.

Det gode spørgsmål er selvfølgelig så, om de danske landmålere kan have kopieret metoden andre steder fra?

”Ikke hvad vi har kunnet finde frem til. Eksempelvis brugte man lignende metoder i Australien, men det var senere, ligesom i USA. Vi har ingen beviser for, at amerikanerne har stjålet ideen fra danskerne, og de kunne også bare selv være kommet på ideen uafhængigt af danskerne. Men amerikanerne kan i hvert fald ikke tage æren for, at de var først med metoden,” konstaterer Terese Thode med et smil.

"MATRIKLEN VAR ET SLAVEREGISTER

Slaverne blev noteret i matriklen som en helt central del af plantagejendommens værdi. Matriklen som sådan er ikke forskellig fra den danske – og formålet – det vil sige opkrævning af skatter – er også den samme. Den store forskel er ejendomsforståelsen, altså hvad man anså som sin ejendom, og dermed noterede i matriklen, forklarer Terese Thode. Det er her slaverne kommer ind."

MANGE SLAVER = STOR EJENDOMSVÆRDI

Til at begynde med overlod kongemagten administrationen af St. Croix til selskabet Vestindisk-Guineisk Kompagni, der på såkaldte landslister og mandtalslister registrerede jordbesiddelser og bosætning på øen. I 1755 overtog kongemagten administrationen af St. Croix og i forlængelse heraf blev mandtals- og landslisterne i 1758 erstattet af en matrikel efter dansk model, dvs. en fortegnelse over ejendomme.

Og så er vi tilbage ved registreringen af slaver i matriklen. For udover en grundskat blev man på St. Croix også beskattet af den slavearbejdskraft, man ejede. I St. Croix' nye matrikel, der byggede videre på oplysningerne fra mands- og landslisterne, blev disse oplysninger registeret for hver plantageejendom:

- Plantageejers navn og familie
- Øvrige "blanke", dvs. personer med lys hudfarve
- Grundstørrelse og summen af grundskat
  Slaver opdelt i følgende kategorier:
  – Capable, dvs. arbejdsduelige slaver
  – Manquerons, dvs. ikke-arbejdsduelige slaver (gamle, syge etc.)
  – Børn mellem 12 og 16 år
  – Børn under 12 år
- Summen af kopskat

For arbejdsduelige slaver blev plantageejere opkrævet en såkaldt kopskat på en rigsdaler pr. hoved. Halvvoksne slaver blev beskattet med halv kopskat, mens ejerne ikke blev beskattet for deres besiddelse af børn, gamle, syge og andre slaver, der ikke kunne arbejde. Oplysningerne til matriklen blev ajourført hvert år til brug for den danske stats skatteopkrævning.

Så selvom formålet med matriklen ligesom i Danmark var at have et grundlag for skatteopkrævning, var der som nævnt den væsentlige forskel, at matriklen på St. Croix også registrerede slaver tilhørende ejendommen.

"Antallet af slaver var en målestok for, hvilket udbytte plantageejendommene havde, og derfor indgik slavernes arbejdskraft direkte i opgørelsen af en plantageejendoms skat," forklarer Camilla Knudsen.

SLAVERIETS OPHÆVELSE VAR TABT EJENDOM

Da guvernør Peter von Scholten i 1848 valgte at frigive slaverne, forlangte plantageejerne erstatning af staten for tabt ejendom.

"Det indikerer, at slaverne har betydelig værdi for deres ejere" siger Camilla Knudsen. På grund af usikkerheden om erstatningen til plantageejerne fortsatte man i en periode efter slaveriets ophævelse med at notere antal slaver tilknyttet de enkelte ejendomme.

Plantageejerne endte med at få erstatning for frigivelse af slaverne, men ikke i en størrelsesorden der modsvarede den store værdi, slaverne havde for plantageejerne.

”HVA GJORDE HAN MED FRIHETEN? KJØPTE SIN EGEN SLAVE.”

Den norske forfatter Fartein Horgar afslutter sin Vestindienkvintet med bogen ”Svart Babel”, om hvidhed versus sorthed, og hvad den har gjort ved os som mennesker. Problematiseret i overskriften til denne anmeldelse af romanen.

Anmeldt af Michael Keldsen

”Hva var det å spare til nå som en eide seg selv, men tjente for dårlig til å spare til noe som helst annet?” Således formulerer i 1865 én af hovedpersonerne, Lucina Lamar, i den norske forfatter Fartein Horgars roman Svart Babel sig om de sortes situation efter frigivelsen fra slaveriet ved Peter von Scholtens emancipationserklæring i 1848. Livet var ikke nemt, sikkerheden væk, sulten en daglig følgesvend og selvom mesterknægten ikke længere på samme vis svingede pisken, eller justitspælen foran fortet ikke var i nær så hyppig anvendelse som i slavetiden, måtte den frigivne slave Lucina hele tiden stille sig spørgsmålet, om hvad friheden indebar og var værd. Og i tillæg hertil var fattigdommen ikke kun et vilkår for de frigivne slaver, men også plantageejerne begyndte at mærke forarmelsen – dog på et højere niveau end deres tidligere slaver – som følge af den øgede konkurrence på de internationale markeder for rørsukker, og de stigende omkostninger ved dette arbejdsintensive erhverv, som sukkerrørsdrift var.

Svart Babel er femte og sidste roman i Fartein Horgars Vestindien kvintet, der indledtes med ”Paradisets Elendige”; efterfulgtes af ”I Slagtemåneden”, ”Frihetens kjøtere” og ”Benjamins Reise”[1]. I et interview i Magasinet (marts 2019) svarede Fartein Horgar bl.a. at med indledningen af slavehandelen fra Afrika i 1400-tallet, og dermed slaveriet for millioner af sorte i den vestlige verden, begyndte dehumaniseringen af mennesker med en anden hudfarve end vor egen. Det betød, at afrikaneren lige siden har været underlagt en række generaliseringer, og disse folk, der kom fra forskellige stammer som dahomey, yoruba, fante, ashanti m.m. reduceredes til negre, og dette ord blev synonymt med et menneske egnet for køb og salg, et menneske egnet for slaveri. Det er historien om disse folk og den måde, vi som

1. ”Benjamins Reise” anmeldt i Magasinet, januar 2020, side 20ff. Se denne anmeldelses noter om Fartein Horgar og hans bøger i øvrigt. Svart Babel er udgivet på H. Aschehoug & Co., Oslo 2021. ISBN 978-82-03-36537-9. Sidetal: 398.

hvide har betragtet dem og i dag stadig gør, han har villet fortælle med sine romaner. Og det gennemgående tema i Svart Babel er hvidhed overfor sorthed. Vi definerer hinanden ved hvilken kategori vi tilhører. Og hvad der skete, når en person flyttede(s) fra den ene kategori til den anden.

I "Svart Babel" er vi nået frem til 1857 – slaveriet er blevet ophævet i 1848; men forholdene for de frigjorte er svære, racismen er stadig til stede, og behovet for arbejdskraft til plantagerne – trods sukkerrørsefterspørgselen internationalt er faldende som følge af at man i Europa er begyndt at dyrke sukkerroer med stor succes – stadig til stede. Og den 1. oktober – skiftedagen – er forhadt og til diskussion, fordi den bygger på en tilknytning af arbejderne til plantagerne, der opfattes som værende meget lig de vilkår, man havde før slaveriets ophævelse; men nu endda med meget større social utryghed. Og plantageejerne – med kolonialrådets tiltræden – påbegynder "import" af arbejdskraft fra Indien. I Horgars roman ligner en beskrivelse af fordeling af arbejdskraft, der er ankommet fra Indien, umiskendeligt tidligere tiders ydmygende slaveauktioner – her er vi blot i 1862, og én af de personer, der "fordeles" til en plantage – Ameerun, men straks ved "fordelingen" ensidigt med fremtidig virkning kaldet Sophie, bliver stammor til personer, der indgår i fortællingen i den periode, der følger frem til 31. marts 1917 – dagen for Dansk Vestindiens overdragelse til USA.

Sophie får en kortvarig tilværelse på St. Croix, hun dør under barsel, og hendes barn Ruth bliver central i historien, bl.a. med samme skæbne som overgik slavinder; hun bliver "forført" af plantageejeren og føder barnet Lazarus. Og Lazarus bliver den, der samler fortællingerne om de sidste 50 år af øernes danske tilværelse, med sin plejemor Lucinda Lamar som opleveren og fortælleren.

En af personerne, Andreas Lamar, opfatter bestemt sig selv som hvid, og agerer i sit liv som sådan – først som ambitiøs kunstmaler i Paris (minder lidt om den ekspressionistiske, vestindiskfødte Camille Pissaros liv), derefter tilbage på St. Thomas – allerede anset for en lettere suspekt person som følge af et par "pornografiske" malerier, der indgik i hans parisiske kunstneriske produktion. På St. Thomas tjener han til det daglige brød som skriver i Kolonialrådet, indtil han i ophidselse forårsaget netop af diskussionen om hvid contra sort baggrund overfalder et af kolonialrådsmedlemmerne, bliver fyret, kommer i fængsel, driver ind i en noget usikker tilværelse som vragrøver, whiskyforlægger m.m. for at ende – formentlig lykkelig – som gedehyrde – betragtet som sort – på St. Jan, hvortil han er blevet deporteret efter en beslutning i Kolonialrådet om at gøre St. Jan til en straffekoloni!

En roman der foregår i sidste halvdel af 1800-tallet i Dansk Vestindien må nødvendigvis også omfatte Fireburn eller Oktoberoprøret i 1878. Horgar kalder det "arbeideropprøret". Den blodige begivenhed tager "Svart Babel" da også fat på. Og her med Ruth som en central person – trods sine kun 15 år, men allerede med erfaringer på den hårde måde i det racistiske samfund. Og hun bliver – sammen med de 3 "dronninger" dømt og sendt til København til afsoning, efter at myndighederne til at begynde med er gået hårdt til værks med summariske henret-

telser, og efterfølgende noget, der dog kan ligne et retsopgør. Men da dette sker i overensstemmelse med Christian V's Danske Lov, der gælder på øerne indtil 1917, er retssikkerheden og straffene ude af trit med den demokratisering, som Danmark – dvs. hovedlandet – havde gennemgået efter 1849. Det reparerer man så på ved hel eller delvis benådning eller konvertering fra dødsdom til fængsel.

Lazarus Lamar, apotekeren i Charlotte Amalie, søn af Ruth, og fortælleren af Lucinda Lamars historier, får det sidste ord i novellen på dagen for øernes overdragelse. Han resignerer omkring øernes overgang til at blive amerikanske. Og hans bekendtskab med den kvindelige fotograf Faith Netlochs, der har vist ham fotograferingens mulighed for at ændre på virkeligheden, visualiserer at historien kan fjerne arrene efter "silkeremmen", dvs. pisken, der er så uløseligt knyttet til slaveriets ydmygelser. Lazarus fremfører som én af sine sidste bemærkninger i bogen: "Med tida, kanskje fjerne silkeremmen? I tidas fylde fremstår kanskje slaveskipene som cruisebåter, og de slavegjorte som glade arbeidere som hadde tat turen over havet, fra Afrika til Karibia, for at søke jobb. En gang, kanskje er det ikke veldig lenge til heller, vil dagen opprinne da de slavegjorte avkreves takk for at de fikk komme til koloniene, takk for at de fik forlate det skakkjørte Afrika, og i stedet bli borgere i morgendagens himmerik, USA". Dermed placerer Lazarus, og forfatteren med glødende ironi, sig i en diskurs, som er meget aktuel, og ikke mindst efter George Floyd blev myrdet og Black Lives Matter rejste sig.

Det har været en fornøjelse at læse Fartein Horgars kvintet. Hver roman kan læses uafhængig af hinanden, men bøgerne er bærer af den røde tråd, som hedder kolonialismen, og hvad den gjorde (og gør) ved mennesker. Så læsning også af "Svart Babel" kan absolut anbefales. Og som jeg skrev i anmeldelsen af "Benjamins Reise" (januar 2020) skal man ikke holde sig væk, fordi bogen kun foreligger på norsk.

Og ikke en anmeldelse uden en smule bessermachen: Enkelte historiske faktuelle forhold er upræcise; f.eks. mistede vi Slesvig-Holsten i 1864, ikke i 1863 (side 169); de i bogen optrædende guvernører var ikke generalguvernører – den sidste med den titel var Peter von Scholten; den sidste guvernør, der overdrog øerne til amerikanerne, var Henri Konow, ikke L. Helweg-Larsen (side 116); Andreas Lamar måtte tilbringe nogle dage i Christiansværns fangehul, ikke Christiansborg (side 219); og Hamburg-Amerika-Linien etableredes først i Charlotte Amalie i 1871, så USA`s interesse for øerne allerede i 1867 var måske kun i begrænset omfang på dette tidspunkt motiveret af en angivelig tysk interesse for Jomfruøerne – Det tyske Kejserrige opstod først i 1871.

Spændende om Fartein Horgar for sit vedkommende hermed har udtømt emnet Dansk-Norsk Vestindien, kolonialismen, slaveriet og racismen?

I SKYGGEN – DE FØRSTE KVINDELIGE FOTOGRAFER

Overinspektør Hanne Schaumburg Sørensen, Museum Østjylland, fortæller her om kvindelige fotografer i Dansk Vestindien som oplæg til den netop åbnede udstilling "I Skyggen" på museet i Randers.

Af Overinspektør Hanne Schaumburg Sørensen, Museum Østjylland

I 1898 rejste Emilie Langkjær med sin mand, jurist Anders Jensen Langkjær, til Frederiksted på øen St. Croix i Dansk Vestindien. Her tiltrådte han en stilling som politiassistent i den danske koloni. Da St. Croix' eneste professionelle fotograf døde, valgte Emilie Langkjær at åbne et fotoatelier på øen. Hun blev dermed den første kvindelige fotograf pa St. Croix. Emilie Langkjær er en af de ti kvindelige fotografer, som kan opleves i særudstillingen I skyggen på Museum Østjylland i Randers.

Det er første gang de tidlige kvindelige fotografer præsenteres på en fælles foto-udstilling i Norden. Kvinderne arbejdede som selvstændige fotografer i forskellige perioder fra 1872 og frem til 1925 i det daværende danske kongerige. Udstillingen fortæller ikke alene historien om de første kvindelige fotografer fra Danmark, Island og Færøerne, den viser også, at de kvindelige fotografer arbejdede under yderst forskellige kommercielle og praktiske forhold ikke alene i Danmark, Island og Færøerne, men også i Amerika og Dansk Vestindien.

I skyggen

Udstillingens titel refererer til, at de kvindelige fotografer bogstaveligt talt arbejdede i skyggen, det vil sige bag kameraet. Titlen refererer dog også til, at de kvindelige fotografer ofte stod i skyggen af deres mandlige kolleger og endda måtte arbejde under

deres ægtemands navn. Med udstillingen kommer de kvindelige fotografer for første gang som en samlet gruppe ud af denne skygge og indtager deres berettigede plads i den nationale fotografihistorie.

Udstilling for hele familien
Udstillingen henvender sig til hele familien og byder på et historisk, kønspolitisk og æstetisk indhold og masser af umiddelbare lettilgængelige oplevelser for alle. Med et gennemgående børnespor og hands-on-aktiviteter er det muligt for børn og unge at gå på opdagelse i hele udstillingen.

Der er til udstillingen udgivet et rigt illustreret katalog til alle, som vil vide mere om de første kvindelige fotografer og til alle dem, der vil tage et minde med hjem.

På jagt i danske og udenlandske arkiver
For at kunne fortælle historien om de første kvindelige fotografer har Museum Østjylland været på jagt i danske og udenlandske arkiver. Museet har lånt fotografier af H.M. Dronningens Håndbibliotek, Det Kgl. Bibliotek, Aalborg Stadsarkiv, Vendsyssel Historiske Museum, U.S. National Archives and Records Administration in Washington D.C., Islands Nationalmuseum, Akureyri Museum, Island, History Press Faroe Islands og Dansk Vestindisk Selskab.

Økonomisk støtte
For at kunne lave en udstilling med så omfattende et indlån, har det været afgørende, at Museum Østjylland har modtaget økonomisk støtte fra A.P. Møller Fonden, Nordisk Kulturfond, Knud Højgaards Fond, Fondet for Dansk-Islandsk Samarbejde og Randers Kommune.

TIL SALG

Hanne og Bent Rasmussen,
der tidligere ejede restauranten
Top Hat i Christianssted, sælger
2 ældre, vestindiske gyngestole.

Prisidé: kr. 6.500,- pr. stk.

Stolene befinder sig i Danmark.

Henvendelse:
Hanne Rasmussen
tophat0055@gmail.com

SLAVERNE I KØBENHAVN

Et noget overset afsnit i historien om slavehandel og slaveri er nok de slaver, der i følgeskab med deres ejere kom til Europa. Var de stadig slaver og underlagt de samme betingelser, som de havde levet under i Vestindien eller Amerika? Hvad skete der med deres rettigheder – nogen vil nok sige mangel på samme – når de blev overført fra en koloni, hvor slaveri var anerkendt og en del af loven, til kolonimetropolen, hvor slaveri, i den form det kendtes i den nye verden, ikke eksisterede og ikke var en del af loven.

Slaver, der sammen med deres ejer og med eller mod deres vilje blev overført til moderlandet eller kolonimetropolen, kunne man finde i alle de europæiske lande, der havde kolonier med slaver i enten Vestindien, Syd- eller Nordamerika. Flest var der i England, hvor der omkring 1780 var ca. 15.000 slaver. I Frankrig og Holland var tallet betydeligt mindre, og i Danmark regner man med, at der i København omkring 1780-1800 var omkring 50 til 100 slaver.

Af Kåre Lauring

22. marts 1801 modtog Københavns Politi en anmeldelse. Den kom fra Henriette Cathrina Schimmelmann, enke efter Heinrich Ludvig Ernst von Schimmelmann, der i årene 1785-89 havde været generalguvernør på de Dansk Vestindiske Øer. Derudover var Ernst Ludvig von Schimmelmann også fætter til Ernst Schimmelmann, landets finansminister, der ikke kun var en af rigets mægtigste mænd, men også overhoved for en landets mest velhavende familie. I 1782, da faderen Heinrich Schimmelmann var død, blev familieformuen gjort op, og den androg ikke mindre end ca. 5 mio. rigsdaler (rdl.). Største post var Schimmelmanns plantager i Vestindien, værdi 680.000 rigsdaler, sukkerraffinaderierne i København til en værdi 173.000 rdl. og geværfabrikken i Hellebæk, værdi af 156.000 rdl. Både plantagerne, de to tidligere Kongelige plantager på St. Croix. La Grange og La Grande Princesse på i alt ca. 560 hektar, samt sukkerraffinaderierne havde Heinrich Schimmelmann købt i 1763 fra det nedlagte Vestindisk-guineiske Kompagni for en samlet pris af 400.000 rdl. Et beløb der via et rentefrit lån skulle betales af med 50.000 rdl. om året. Hvad må siges at være rigtig gode betingelser samt pris for nogle værdier, der på under tyve år voksede til en samlet værdi af 853.000 rdl. Resten af familiens formue var fordelt på andre værdier, og i alt var det ca. 2 mio. rdl. af formuen, der var bundet til aktiviteter, der havde med Dansk Vestindien og slavehandel at gøre i form af plantager, sukkerraffinaderier, geværfabrikken samt skibe.

MULATTEN

Henriette Cathrina var altså en repræsentant for en af byens mægtigste familier, om end hun næppe selv havde den store formue, ligesom Amaliegade 23, der var opført i 1750-52 for

bagermester Johan Johansen, nok lå i, hvad man kan betegne som Amaliegades billige ende. I sin skrivelse til Københavns Politi og politimester Hans Haagen, meddelte Henriette Cathrina: "I dag er denne Mulat løbet bort fra mig, og da han i Gaar Aftes har sagt, at han vilde ud og slaaes imod Englænderne etcetera, saa formoder jeg at han vilde lade sig engagere til Landeværnet eller et andet sted.

«Mulatten», eller mere korrekt slaven, der her blev omtalt, hed Hans Jonathan. Han var født på St. Croix, på plantagen La Reine, det indtil 1766 havde tilhørt generalguvernør Christian Leberecht von Prøck. Efter von Prøck blev La Reine overtaget af Vilhelm Schäffer gift med Henriette Cathrina, der i 1775, efter Vilhelm Schäffer var død, ægtede Heinrich Ludvig Ernst von Schimmelmann. I 1789, efter at Ludvig Ernst var fratrådt som guvernør, flyttede parret til København, slog sig ned i Amaliegade 23, hvor Ludvig Ernst døde i 1793. Med sig til København havde parret også en del af deres gamle husslaver fra St. Croix, deriblandt Hans Jonathan og hans mor Emilia Regina, og i alt var der i Amaliegade 23 fem husslaver.

Amaliegade 23, hvor Hans Jonathan var slave.

SLAVEHOLDET I KØBENHAVN

At den del af Københavns overklasse, der havde forbindelser til Vestindien, holdt slaver, var ikke et ukendt begreb i 1700-tallets København. De sorte slaver blev brugt som tjenere, kammerpiger, dørmænd, eller pager og indgik på den måde i tjenerstaben som et eksotisk, men også, prisen på slaver taget i betragtning, dyrt indslag. Så alle vidste, at når man til et større selskab i et af byens fornemme kvarterer, blev modtaget af en sort "tjener", så var man- i hvert fald for den aftenmedlem af byens absolutte overklasse.

Vi ved således, at direktøren for Guineisk Kompagni, Henning Frederik Bargum, på sin lystejendom, Forhåbningsholms Allè 24 på Frederiksberg, fik sine grise passet af fem sorte slaver. Efter at Bargum i 1774 var gået fallit og var flygtet ud af landet, blev ejendommen på Forhåbningsholms Allè inklusiv slaverne overtaget af H.C. Ording, en af datidens store ejendomsbesiddere på Frederiksberg. Ud over Forhåbningsholms Alle ´24, ejede han også villaen Vennelyst på Frederiksberg Allè, Slotskroen på hjørnet af Pile Allè og Vesterbrogade, samt, det han nok er mest kendt for, Bakkehuset, som han i en årrække udlejede til Kamma og Knud Lyne Rahbek.

Også hos landets finansminister, Ernst Schimmelmann, hvis familie siden 1762 havde holdt til i det Berkentinske Palæ, Bredgade 28 nu Odd-Fellow Palæet, holdt man sorte slaver. På Gammel Strand 11 og på lystejendommen Marienborg ude ved Lyngby- og Bagsværd Sø havde grev Julius Friederich Ludwig Rantzau en sort slave, David Tam, der 20. juli 1801 stak af fra Marienborgs hønsegård, efter at han havde fået prygl af sin ejer. Også på det nærliggende landsted Rustenborg ejede Johan Friderich Heinrich, der var begyndt som regimentsfeltskærer i Vestindien, og nu var både konferensråd og meddirektør i Vestindisk Handelsselskab, var der slaver. Sorte slaver fandtes også hos oberst Peter Oxholm på Aldershvile og hos major Adam Søbøtker, på lystejendommen Hummeltofte. Heller ikke Søbøtker behandlede sine slaver ordentligt, og i 1801 var det så

slemt, at der blev indgivet anmeldelse til politiet, for indespærring og mishandling af slavinden Bina Magdalene Jackson.

I alt regner man med, at der i København og omegn i årene omkring 1780 har været mellem 50 og 100 sorte slaver, som ikke var at forveksle med de etnisk danske slaver – eller straffefanger – der var på Holmen, som arbejdede på byens volde eller som lavede skansearbejde oppe på Kronborg Slot. For dér var der tale om mennesker, der individuelt var idømt slavearbejde for en begået forbrydelse. De sorte slaver derimod, var enten født som slaver. Eller de var nede i Afrika blevet fanget og transporteret ned til kysten, hvor de var blevet solgt til europæerne, hvorefter fulgte den lange rædselsvækkende rejse over Atlanterhavet til Vestindien eller USA. Dermed hvilede deres slavestaus ikke på en individuel dom for en begået forbrydelse, men på en uheldig skæbne, der omfattede tilfangetagelse, køb og salg- og for de efterfølgende generationer – fødsel. Det hele kraftigt forstærket med baggrund i etnisk oprindelse. En del af slaverne var dermed også og med god grund utilfredse med deres status som slaver, også selv om de var blevet overført til Danmark, hvor forholdene var betydeligt bedre end på plantagerne i Vestindien. De forsøgte derfor at stikke af, og i dagspressen så man jævnligt efterlysninger på slaver, der var forsvundet. Ligesom man også så salgsannoncer på slaver som i Adresseavisen den 2. september 1800: "En velvoksen ung neger og negerinde, nylig hjemkommen fra Vestindien, kan bekommes, når man desangående vil behage at henvende sig ved Gammel Strand nr. 2 anden sal inden kl.11 om formiddagen."

KRIGSDELTAGELSE OG ANHOLDELSE

At sorte slaver stak af, var dermed ikke noget særsyn, så Henriette Cathrina var ikke den eneste, der henvendte sig til Københavns Politi og bad om hjælp med at finde en bortløben slave. Dertil kom, at Hans Jonathan ikke kun var stukket af, han var også mistænkt for at have stjålet 200 rdl. En anseelig sum i en tid hvor en fuldbefaren matros fik 4 rdl. om måneden. På trods af det og på trods af det fine efternavn, ser det dog ikke ud som, at politiet havde travlt med at efterforske sagen. For ikke før 27. april, mere end en måned efter anmeldelsen, og flere uger efter at Hans Jonathan havde meldt sig til flåden og med hæder havde deltaget i Slaget på Reden, dukker anmeldelsen op i politiets hovedjournal, hvor der står: "Generalinde Schimmelmanns PM (promemoria)af 22. martii d.a. begiærende at opsøge hendes bortløbne Mulat, der har giort sig mistænkt for Tyveri." I sin første anmeldelse, havde Henriette Cathrina dog tilføjet, at selv om Hans Jonathan skulle vise sig at være skyldig i dette tyveri, så ønskede hun ham ikke straffet af den grund, men hun ville gerne have ham udleveret, så hun kunne sende ham tilbage til Vestindien.

Om Hans Jonathan var skyldig i tyveri, er nok tvivlsomt, for efter slaget vendte han frivilligt tilbage til Amaliegade 23, hvor Henriette Cathrina låste ham inde. Efter et par dage, kom hun så på bedre tanker, for Hans Jonathan blev igen sat fri og overdraget til flåden, der tog ham i forvaring ind til videre. Efter endnu en begæring fra Henriette Cathrina af 19. maj, blev Hans Jonathan så igen arresteret denne gang på et logihus i Grønnegade og indsat i byens civile arresthus, for at afvente sagens videre forløb.

Da Hans Jonathan blev arresteret og indsat i byens civile arresthus, tjente han i orlogsflåden under kommandørkaptajn Steen Andersen Bille. Han ville gerne hjælpe Hans Jonathan i dennes kamp for at få sin frihed, og da han var af den noget fejlagtige opfattelse, at man i Danmark ikke kendte til slaver, bortset fra dem, der via forbrydelse og dom var blevet dømt til slaveri, skrev han til landets regent, kronprinsen den senere Frederik VI, og forelagde ham sagen. Kronprinsen var af samme overbevisning som Bille og skrev tilbage: "Da jeg ingen ufri mand kiender i Dannemark uden den som efter Lov og Dom er tilkiendt Lænkernes Byrde, saa kan dette menneske ei heller

anses som slave. Jeg tror eiheller at nogen Jurist vil kunde hielme Genralinde Schimmelmann, saa længe hun opholder sig i Dannemark anden Ret over denne Persohn en den enhver Herre kan have over sin Tiener. Til den ende ansees han som fri og skal naar han ei formedelst onde Grunde tør komme i Land nyde Ret som sine Kammerater."

TJENE EJEREN ELLER KONGEN?

At der lå en skrivelse fra kronprinsen, der fungerede som landets reelle regent, var Hans Jonathan klar over, for under afhøringen meddelte han, her ifølge retssekretærens referat: "at han ikke kunne betragtes som Klagerindens Eiendom og ønskede ikke at komme tilbage til hende, hvorimod han attraaer at tjene hans Maitt Kongen ved at fare til Søes. Han paastod tillige at skaffe Beviis for at han, som forklaret, var løsladt." Derefter blev Hans Jonathan løsladt indtil videre, og kunne igen bevæge sig frit rundt i København.

Henriette Cathrina var nok klar over, at kronprinsen havde lavet en skrivelse, der ikke rigtigt støttede hendes sag, for den efterfølgende tid, forsøgte hun at indgå et forlig om sagen, idet hun foreslog, at orlogsflåden frikøbte Hans Jonathan. Orlogsflåden sendte spørgsmålet videre til flådens jurister for at få svar på det spørgsmål, men hvad angik et køb af slaven Hans Jonathan, burde der, ikke mindst for os, der læser om sagen i dag, opstå en række problemer, som flådens jurister undlod at komme ind på. I "Forordningen om Negerhandelen af 16. marts 1792", der forbød den danske trans-atlantiske slavehandel fra 1. januar 1803, stod der nemlig i § 6: Udførsel af Negere og Negerinder fra Vore Vestindiske Øer forbydes fra nu af paa det strængeste." Hvilket må betyde fra dato: 16. marts 1792. Dog, tilføjedes det, kunne generalguvernøren i særlige tilfælde gøre en undtagelse. Om der har foreligget en sådan i tilfældet Hans Jonathan, er nok tvivlsomt, for han er formentlig kommet til København i løbet af 1792, og Ludwig Ernst gik af som generalguvernør i 1789. Alligevel berørte flådens jurister ikke spørgsmålet om hvornår, Hans Jonathan kom til København, men fastslog blot, at der før 1792 ikke var nogen lov, der forbød import af slaver fra Dansk Vestindien til Danmark. Mere bemærkelsesværdigt er det dog, at juristerne heller ikke berørte spørgsmålet om, hvorvidt man i Danmark kunne tillade det salg af Hans Jonathan, som Henriette Cathrina foreslog og som flåden afslog, ikke fordi der var usikkerhed om, hvorvidt man kunne tillade at staten blev involveret i køb og salg af slaver i Danmark, men fordi den pris, 400 rdl., Henriette Cathrina krævede, blev fundet for høj.

JURIDISKE FORHOLD

Efter dansk lov, kunne køb og salg af et menneske ikke finde sted, men som vi har set ovenfor, så skete det alligevel, så der har nok i de kredse, hvor den slags kunne blive aktuelt, hersket den opfattelse, at man godt via salg og køb kunne overdrage en slave fra den ene ejer til den anden. Det med rimelig god grund, for også myndighederne stillede sig tilsyneladende tøvende over for spørgsmålet. Februar 1800 skrev den 17-årige slave Christian Conrad Røbel, til Danske Kancelli og fortalte, at hans ejer, major Søbøtker havde solgt ham til en franskmand, der agtede at tage ham med til Vestindien. Røbel bad i den anledning Danske Kancelli hjælpe ham med at få sin frihed, så han kunne slippe for deportationen, men kancelliet svarede: "at Canselliet ei kan indlade sig heri, da Sagen efter dens Natur er en privat Sag." Hvorefter Røbel tog sagen i egen hånd og stak af. Den franske ejer skrev så til kancelliet og bad om hjælp i eftersøgningen af den forsvundne Røbel, men her svarede kancelliet: "at Cancelliet kan i denne private Sag ikke indlade sig, men maae overlade sammes Forfølgning til ham selv."

Heller ikke spørgsmålet om hvorvidt man frit kunne overføre et ejer – slaveforhold som man kendte det i fra Dansk Vestindien, hvor slaveri var tilladt og beskrevet i loven, til et Danmark hvor slaveri i ikke var nævnt i loven, berørte flådens jurister.

DOMMEN

21. december blev Hans Jonathan fremstillet i retten, og ved det møde hævdede Henriette Cathrinas advokat, N. C. Bierring, at da det var dokumenteret, at Hans Jonathan var født på "Citandindens" plantage i Vestindien, kunne der ikke herskes tvivl om, at Hans Jonathan tilhørte hende, og dermed havde hun også ret til at sende Hans Jonathan retur til St. Croix. Og fortsatte Bierring: "Hvad i Øvrigt den paaberaabte Friegivelse af H: K: H: Kronprindsen angaaer, da viser det alleene denne Drengs dumdristighed i at sige en Usandhed."

Retspræsident for sagen var den 23-årige Anders Sandøe Ørsted. Han tog ikke ved det møde stilling til sagen, men nøjedes med at sikre sig, at Hans Jonathan havde fået beskikket en forsvarer, hvorefter han udsatte sagen til 4. januar 1802.

Da retssagen blev genoptaget 4. januar, hævdede Hans Jonathans forsvarer, Beyer, at Hans Jonathan ikke kunne være Henriette Cathrinas slave, da man ikke kunne "paavise noget sted i den danske Lovgivning, som kunne Hjelme en saadan Paastand". Og netop fordi, der ikke var noget i den danske lovgivning: "til Styrke for Sagen," var det, at Bierring havde prøvet at krybe udenom spørgsmålet ved at hævde, at Henriettes ejerskab til Hans Jonathan "ikke behøvede at doceres."

31. maj faldt dommen, og på trods af Beyers indlæg, lød dommen: "Thi kendes for Ret: "Hoved-Citandinden Genral- Majorinde Henriette de Schimmelmann bore være berretiget til femten Dage efter denne Doms lovlige Forkyndelse under adfærd efter Loven at bortføre Contra Citanden Mulat Hans Jonathan, som sin slave til Vestindien."

Derefter blev Hans Jonathan løsladt. Han skulle så senest 15 dage efter dommen melde sig hos Henriette Cathrina, men det gjorde han ikke. Det ser heller ikke ud som om, der var nogen der forsøgte at få ham til det, heller ikke Henriette Cahtrina, ligesom dommen ikke blev appelleret. Hans Jonathan forsvandt fra København. Han rejste til Island, hvor han slog sig ned som købmand i havnebyen Djupivogur, og der stiftede han familie og levede som respekteret borger til sin død i 1827.

OVERVEJELSERNE

Tilbage fra sagen om Hans Jonathan står så en række spørgsmål, hvoraf de vigtigste er:

Hvad var egentlig forholdet mellem ejer og slave, når man overførte en slave fra Vestindien til Danmark? Hvorfor blev kronprins Frederiks brev ikke fremlagt i retten?

Hvorfor blev sagen ikke appelleret, og hvorfor var der tilsyneladende ikke nogen, der var interesseret i at bemægtige sig Hans Jonathans person, så man kunne sikre sig, at han blev sendt retur til Vestindien?

Efter Ørsteds opfattelse, og som nævnt af Knud Waaben i 1964, så havde Henriette Cathrina erhvervet Hans Jonathan på fuld lovlig vis efter vestindisk lov. Problemet for Ørsted var at få dette vestindiske ejer-slave-forhold "omkalfatret" til noget, der mindede om dansk lovgivning. Og her fandt Ørsted frem til det danske husbond-tyende forhold. Det var jo også det, kronprinsen havde henvist til i sin skrivelse, hvor han påpegede, at Henriette Cathrina ikke havde anden ret over Hans Jonathan: "end den enhver Herre kan have over sin Tiener." Kronprinsen havde vist vejen, så Ørsted fulgte efter. Det man så glemte var, at et husbond-tyede forhold byggede på en åremålskontrakt, der på et tidspunkt var blevet indgået mellem to på papiret frie mennesker. Hvor ejer-slave-forholdet i princippet var livsvarigt. Ligesom det også, som i Hans Jonathans tilfælde, omfattede slavens børn. Der var ikke nogen kontrakt. Slaven var ikke blevet spurgt om noget som helst, og han havde end ikke været en aktiv deltager i den proces, der gjorde ham og hans efterkommere til slaver.

KRONPRINSENS BREV – PRÆJUDIKATSRISIKOEN

At brevet fra kronprins Frederik, der indirekte blev brugt af Ørsted under retssagen, ikke

blev fremlagt i retten, kan skyldes, at man ønskede at holde kongehuset udenfor sagen. Dertil kom, at Danmark dengang var et enevældigt rige, hvad indebar, at kongens ord var lov, og kronprinsen regerede jo på vegne af sin far Christian VII. Så når kronprinsen udtalte, at han "ingen ufri mand kiender i Dannemark uden den som efter Lov og Dom er tilkiendt Lænkernes Byrde," så betød det i princippet, at alle sorte slaver i Danmark på den baggrund kunne kræve deres frihed. Men dermed kunne man uforvarende pludselig løbe ind i spørgsmålet om erstatning til de ejere, der dermed mistede deres ejendom. Så også ud fra den problemstilling var det nok klogt at gemme kronprinsens skrivelse lidt væk.

Ingen grund til at skabe unødvendige problemer for landets reelle regent, og fra sagen om Conrad Christian Røbel, ved vi, at heller ikke Danske Kancelli havde noget imod, at spørgsmålet om rettigheder over slaver, når man var flyttet til Danmark, lå lidt hen i tåger. Der var jo det med erstatningsspørgsmålet. Derudover var der yderligere et problem, der kan have spillet ind. I England var der, som vi har set det i min artikel

fra juni 2020, betydeligt større fokus på spørgsmålet om slavernes rettigheder, og der var også, som i tilfældet Sommersett v. Stewart fra 1771 faldet nogle afgørelser der ikke var til slaveejernes fordel. Så hvis man i Danmark, med et udtryk fra vor tid, ligesom kunne "skyde spørgsmålet til indkast," så kunne man håbe på, at en del af de Dansk Vestindiske Øers mange meget velhavende britiske plantageejere ville vælge Danmark og ikke England, som det sted, hvor de flyttede hen med deres formuer, når de trak sig tilbage. Om det så var af den grund, eller grundet andre af de begunstigelser man kunne få, blev overhovedet for en familie lokket til Danmark. Nemlig Christopher McEvoy, St. Croix største plantageejer, der i 1817 købte Bernstorff Slot og året efter også Dehns Palæ i Bredgade. Men København kunne ikke erstatte London, så Christopher McEvoy var den eneste, der følte sig fristet af det gode tilbud.

Plantageejer McEvoys grav på Assistens Kirkegård.

DEN PRAKTISKE LØSNING – FLUGT

At ingen bemægtigede sig Hans Jonathans person efter domsafsigelsen, ligesom dommen ikke blev appelleret, kan have flere årsager. Henriette Schimmelmann var som nævnt ovenfor i familie med Ernst Schimmelmann, landets finansminister og manden bag Slavehandels Forordningen af 6. marts 1792, der pr. 1. januar 1803 forbød slavehandelen indenfor det danske rige. Hvis den dato skulle overholdes, ville det betyde, at Hans Jonathan skulle afrejse fra København omkring 1. september 1802, hvis han skulle nå frem til St. Croix og blive stillet til salg inden 1. januar 1803. Dommen faldt 11. maj 1802, så hvis Hans Jonathan ville sikre sig, imod en deportation, ville det være meget nemt, for han kunne bare appellere sagen. Men det gjorde han ikke. I stedet rejse han til Island, hvad for alle parter må fremstå som en nem og bekvem udgang på et spørgsmål, der nemt kunne have sat fokus på en lang række fundamentale og ikke mindst ubehagelige problemstillinger angående slaveri. Og ikke kun i København, men på sigt også i Dansk Vestindien. Heller ikke for familien Schimmelmann var det en dårlig

løsning, Og det er da heller ikke umuligt, at familien Schimmelmann i Bredgade diskret har meddelt deres fattigere slægtning i Amaliegade, at lige omkring den tid, hvor Schimmelmanns slavehandels forordning skulle til at træde i kraft, ville det nok være en god idé, hvis medlemmer af familien Schimmelmann farede lidt med lempe, hvad angik køb og slag af slaver.

I sin dom veg Ørsted tilbage for at give en dom, der dømte til fordel for Hans Jonathan. Eller som Knud Waaben fremfører det: "Det var respekt for den vestindiske ejendomsret der var basis for hans bestemmelse af herskabets beføjelser i Danmark." Henriette Catrines ejendomsret blev derfor fastslået med dommen, men derefter skete der ikke mere. Henriette Cathrine gjorde ikke noget for at sikre sig Hans Jonathans person, og Hans Jonathan sikrede sig ikke mod deportation ved at appellere dommen. I stedet rejste han uden problemer til Island. Man kunne godt få det indtryk, at det var alle de involverede parter tilsyneladende godt tilfredse med. Så tilfredse, at det er lige før man spørger: Gav den rige del af familien den i Bredgade, lidt penge under bordet til Henriette Cathrina, og fik Hans Jonathan også lidt lommepenge med til rejsen?

For hvad angår dommen, den efterfølgende mangel på aktivitet. Hensynet til slaveejerne hjemme og ude samt spørgsmålet om indgåelse af husbond-tjener/tyende kontrakt på åremål, så skriver Knud Waaben, om en evt. opsigelse af en sådan kontrakt: "Det ligger nær at antage, at retten til at gøre sig fri ville være blevet indrømmet tjeneren, fx i medfør af Danske Lovs 5-1-2, og det er i hvert fald klart at Ørsted i slavesagerne baserede sit resultat på forudsætningen om en kontrakttype som i høj grad var dubiøs."

Litteratur:

Gøbel, Erik, 2008: "Det danske slavehandelsforbud 1792." København

Langen, Ulrik, red., 2010: «1700-tallet. Parykker, profit og pøbel.» København.

Lauring, Kåre, 2014: "Slaverne dansede og holdt sig lystige. En fortælling om den danske slavehandel" København.

Nathsanson, M.L, 1836: "Historisk, Statistisk Fremstilling af Danmarks National og Stats Husholdning." København.

Olsen, Poul Erik, 1987: "Disse vilde karle." I Blüdnikov, Bent ed.: " Fremmede i Danmark. 400 års fremmedpolitik." København.

Olsen, Poul Erik, 1996: «Godserne på St. Croix 1733-1800" Bol og by.

Palsson, Gisle, 2016: «Hans Jonathan. Manden som stjal sig selv."

Waaben, Knud, 1964: A.S. Ørsted og negerslaverne i København." Juristen. København.

Upublicerede kilder:

Københavns Politis Hovedjournal 1801

Nettet:

Kåre Lauring er museumsinspektør emeritus fra M/S Museet for Søfart. Han har forsket og skrevet om slavehandel, kolonihandel 16-1800, den danske handelsflåde under Anden verdenskrig samt containertrafik.

Derudover har Kåre Lauring skrevet bøger om Københavns Havn og om københavnerliv 1857-1972.

Se Kåre Laurings artikler i Magasinet marts og juni 2020 om "Slavehandel – en økonomisk tvivlsom forretning".

DANSK VESTINDISK SELSKAB:

BESTYRELSE OG KONTAKTINFO

FORMAND
Lars Hven Troelsen
formanden@dwis.dk
hven@oncable.dk
T 22 65 79 68

BESTYRELSESMEDLEM
Birgitte Hansen
birgittehan@hotmail.com
T 27 21 34 05

MEDLEMSBLAD
Michael Keldsen
medlemsbladet@dwis.dk
T 20 16 20 92

BESTYRELSESMEDLEM
Anne Walbom
walbomanne@gmail.com
T 23 74 92 20

BESTYRELSESMEDLEM
Dorte Paaske
dortepaaske1@gmail.com
T 21 43 20 21

BESTYRELSESMEDLEM
Henrik Døssing
herdos@privat.dk
T 51 33 04 16

BESTYRELSESMEDLEM
Gerda Brown Jensen
brown@haunstrupgaard.dk
T 60 41 06 22

BESTYRELSESMEDLEM
Torben Jerø
jeroe@dwis.dk
T 30 11 72 43

BESTYRELSESMEDLEM
Anna Monica Villa
annamonic@gmail.com
T 28 78 18 61
T +1 340 642 6756

Bøger fra Dansk Vestindisk Selskab kan købes ved at sende mail til bogsalg@dwis.dk. Om bøgerne se på Selskabets hjemmeside.

BANK

KASSERER
Hans Jørgen N. Laursen
needenskov@gmail.com
T 29 12 95 07

BANKFORBINDELSE
Lån & Spar Bank
Reg. nr. 0400
Konto nr. 1170079724
IBAN-nr . DK2004001170079724,
BIC-kode LOSADKKK

Henrik Døssing og Birgitte Hansen blev indvalgt i bestyrelsen på generalforsamlingen den 26. maj 2021.

Ud trådte Ebbe Tor Andersen og Kasper Nygaard Jensen. Tak for jeres indsats i de forløbne år.

Redaktionen

UDVALGENE...

MØDEUDVALG
Gerda Brown Jensen
moedeudvalget@dwis.dk
T 60 41 06 22
Torben Jerø
T 30 11 72 43
Uden for bestyrelsen:
John Brown

FESTIVALUDVALG
festivaludvalget@dwis.dk
Anne Walbom, Gerda Brown og Mai-Britt Anthony Sparholt

KULTURHISTORISK UDVALG
Anne Walbom
kulturudvalget@dwis.dk
Michael Keldsen
Uden for bestyrelsen:
Vibe Maria Martens og Aske Stick
Kasper Nygaard Jensen

HJEMMESIDE
Ebbe Tor Andersen
webmaster@dwis.dk

SELSKABETS KONTAKTPERSONER

Fyn
Jens Benoni Willumsen
T 65 90 18 12
jens.benoni@privat.dk

Sydjylland
Peter Rastrup
T 61 50 06 14
peter@rastrup.net

Nord- og Midtjylland
Edith Christiansen
T 75 64 12 88
edith.koester@stofanet.dk

Afsender: Dansk Vestindisk Selskab
D. Paaske Rasmussen, Halls Allé 7, st.th., 1802 Frederiksberg C.

Eftersendes ikke ved vedvarende adresseændring,
men tilbagesendes med oplysning om ny adresse.

St. Croix
X-mas Festival
2019-20.

Foto: Torben Jerø